

Єфремова Н. В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІДЕЯ «СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ ЄВРОПИ» В ПРОЕКТІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ МОНАРХІЇ АУРЕЛА ПОПОВИЧА

В сучасних наукових колах ще не склалося єдиного погляду щодо визначення початкового етапу об'єднувчих процесів в Європі. Уявлення про Європу як про певну сукупність сусідніх культурно та релігійно споріднених народів, почали формуватися з XI століття. На початку XIX ст. вже існувало більше 2 десятків ідей, що мали на меті запобігти міждержавним конфліктам у Європі і визначити шляхи примирення й об'єднання держав. Тоді наблизитись до практичної реалізації ідеї союзу національних держав Європи зуміли внаслідок наполеонівських війн та низки інших обставин. Аби протистояти спільним проблемам, в Європі створювались міждержавні союзи. Наприклад, створений 1815 р. – «Священний союз» або «Союз трьох імператорів», певним чином об'єднав Російську та Австрійську імперії та Пруссію і проіснував майже 100 років. Його головним завданням став захист європейських монархій від революційних виступів і міжнародної агресії.

Саме, після військово-політичної поразки Наполеона на Віденському конгресі 1814–1815 рр., в осередку переможців домінуючим стали уявлення про «європейську рівновагу». З того часу спостерігалась тенденція боротьби двох проектів єднання Європи – силового імперського та мирного демократичного. В цьому контексті, накопичений досвід Габсбургів як політиків і правителів, які очолювали народи з різними рівнями розвитку економіки, різними мовами, культурою та релігіями, їхні досягнення і помилки представляють певний інтерес і сьогодні.

Завдяки втіленню низки доволі послідовних реформ в Австрії були не просто об'єднані різні народи, там зуміли оцінити і поступово почати впроваджувати демократичні напрацювання

інших країн, що дозволило скасувати кріпосне право і перейти до капіталістичних відносин в економіці.

Однак, доцільно нагадати, що еволюційний шлях переходу від епохи Середньовіччя з її дворянськими феодально-кріпосницькими відносинами до епохи нового часу робив цей період дуже складним. Він мав на меті оздоровити суспільство, зміцнити державу та адаптувати імперію до нових умов. Багатонаціональний склад населення держави призводив до того, що національне питання стало стрижнем усього політичного життя країни, а національна боротьба фактично ототожнювалась із соціальною боротьбою народних мас проти дворян і буржуазії.

У другій половині XIX ст. в Австро-Угорщині почали розуміти, що боротись за цілісність держави виключно грубою силою вже є нереальним завданням через зростання національної самосвідомості народів, розвиток освіти, свободи друку тощо. Отже, треба було шукати компромісні варіанти.

В середині XIX ст. істотним елементом європейської дійсності став пацифістський рух, який найбільш чітко проявився у мирних конгресах, що скликались ще з другої половини 40-х рр. XIX ст. Саме в рамках цього руху відбувалося значне поживлення ідей і проєктів об'єднання Європи. Інтерес до них значно посилювався в контексті поширення європейських федералістських теорій. Французький історик П. Ренув'єн, який ретельно вивчив європейський рух тих часів, писав, що ідея Сполучених Штатів Європи досить позитивно сприймалась в різних країнах.

Термін «Сполучені Штати Європи» часто використовував Мадзіні, але першим його вжив італійський республіканський діяч, історик і економіст, товариш Мадзіні – Карло Каттанео [1, с. 70, 74]. В своїх працях він писав: «Принцип національностей веде до розриву держав на сході Європи і до фрагментарної федерації вільних народів. Між цими народами можлива лише єдина форма єдності – федерація. Ми можемо досягти світу тільки тоді, коли будемо мати Сполучені Штати Європи» [2, с. 201].

У Франції цю ідею висували Анрі Фегерей і адвокат Венізер. Так, у 1848 р. про Сполучені штати Європи писала французька «Le Moniteur universel» і англійська «Daily Telegraph». Еміль Жирарден ставив в одній із статей питання: «Чому не можуть бути створені Сполучені Штати Європи подібно до того, як існують Сполучені Штати Америки?» [2, с. 201]. Отже, ідея створення «Сполучених Штатів Європи» з моменту своєї появи стала предметом гострої політичної й ідеологічної дискусії. В нього вкладався різний зміст в залежності від того, чиїм соціальним і політичним інтересам він був покликаний служити.

Надалі гасло «Сполучених Штатів Європи» то зникало, то з'являлося знову. Але в 50-60-х роках для В. Гюго, Дж. Мадзіні і Дж. Гарібальді воно було наповнено демократичним і гуманістичним змістом. В пан'європейських ідеях та проєктах вони бачили засіб боротьби з європейською реакцією і політикою Священного Союзу. Але вже тоді була очевидною утопічність подібних ідей. Ця ідея також використовувалася 1867 р., в Парижі, Лігою миру (з 1872 р. вона була перейменована в Товариство друзів миру, а з 1883 р. – на Арбітражне товариство). Сам факт нового поживлення ідеї «Сполучених Штатів Європи» відображав підйом визвольного руху європейських народів та пошуки антитези Священного Союзу [2, с. 206].

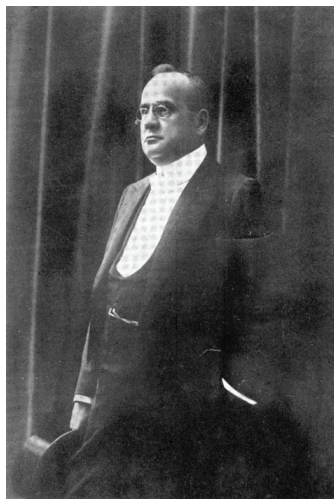
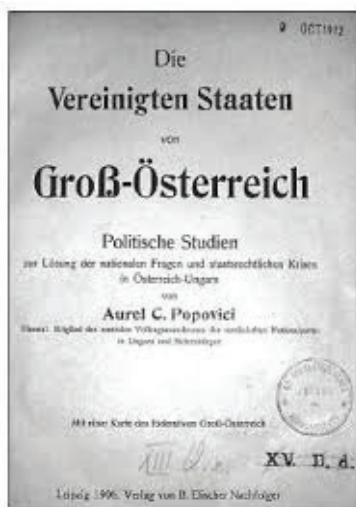
Ідея європейської єдності розумілась ними в нерозривному зв'язку з боротьбою проти деспотизму і тиранії, за свободу і незалежність народів. Вони відкидали наднаціональну Європу, виступаючи за союз вільних європейських народів, за федерацію країн, що борються за республіканські, демократичні форми правління. Продовжуючи традиції минулого, прихильники європейської федерації пов'язували її здійснення з досягненням миру між європейськими країнами і народами. Але ситуація в Європі у другій половині XIX ст. істотно відрізнялася від епохи Французької революції кінця XVIII ст.

Кінець XIX і початок XX ст. ознаменували початок якісно нового етапу в світовій і європейській історії. Розвиток капіта-

лізму, створення великих монополій і картелів, складання нових блоків, коаліцій і союзів стимулювали поширення універсалістських ідей, висловлюючи зростання нових тенденцій у світовому розвитку. На цій основі відроджувалися ідеї і проекти об'єднання Європи, в тому числі і під гаслом «Сполучених Штатів Європи». Проте в нових історичних умовах це гасло суттєво позбувалось демократичного змісту.

Однак серед причин популяризації ідеї Сполучених Штатів Європи на початку ХХ ст. слід назвати і побоювання буржуазних лібералів за майбутнє Європи в умовах, коли вона розколювалася на потужні блоки та коаліції, та коли протиборство великих держав набувало всесвітнього характеру і загрожувало світовою війною. Крім того, Сполучені Штати Європи повинні були створити бар'єр перед наростанням ліворадикального робітничого руху і дати новий імпульс розвитку європейського капіталізму.

Отже, в контексті посилення таких поглядів, у 1906 р. політик і юрист Аурел Попович (за походженням – австро-угорський румун (1863 – 1917) видав книгу «Сполучені Штати Великої Австрії» (нім. Vereinigte Staaten von Groß-Österreich), в якій запропонував реорганізувати країну у формі федерації.

Він відштовхувався від подібних ідей угорського революціонера Лайоша Кошута, який пропонував те ж саме півстоліття тому. В книзі А. Попович пророчо писав: «Велика різноманітність походження, мови, звичаїв і побуту різних народів потребує від імперії Габсбургів такої форми державного управління, яка б могла гарантувати, що жоден з народів не буде обмежений або пригнічений іншим у своїй національній політиці, саморозвитку, культурному надбанні – одним словом – у своєму розумінні життя. Часу залишилося небагато. Всі народи монархії очікують рятівних кроків імператора. Це вирішальний історичний момент: збережеться або загине імперія Габсбургів? Поки що все ще можна виправити і зберегти» [3, р. 32].

Аурел Попович пропонував розділити Австро-Угорщину на 15 рівноправних штатів за національно-територіальним принципом: три німецькомовних (Німецька Австрія, Німецька Богемія і Німецька Моравія), Угорщину, чесько-мовну Богемію, Словаччину, Хорватію, словено-мовну Крайну, польсько-мовну Західну Галичину, румунсько-мовну Трансільванію, італійсько-мовні Трієст і Трентіно, україномовну Східну Галичину, нарешті, Воеводину – з сербською, та хорватською мовами. Крім того, ряду етнічних анклавів (переважно німецьких) у східній Трансільванії, Банаті та інших частинах Угорщини, південної Словенії, великих містах (таких як Прага, Будапешт, Львів та ін.) надавалася особлива автономія. Саме цей план підтримував ерцгерцог Фердинанд. На протипагу батькові, спадкоємець престолу – Франц Фердинанд за два місяці до початку Першої світової війни і своєї трагічної загибелі позитивно відгукнувся стосовно проекту реформування дуалістичної Австро-Угорщини в Сполучені Штати Великої Британії [4, с. 32].

Але план Аурела Поповича, якого відверто підтримував Ф. Фердинанд, лякав не тільки сербських націоналістів. В середині країни йому найбільше опиралися угорці, які побоювалися втратити свої привілеї в імперії і контроль над землями хорватів, словаків та румунів. Прем'єр-міністр Угорщини граф Іштван

Тиса погрожував: «Якщо престолонаслідник надумає здійснити свій план, я підніму проти нього національну революцію мадярів і зітру з лица Землі». Пізніше висловлювалися припущення, що угорські чиновники могли бути причетні до вбивства в Сараєво. Однак принципове положення цього проекту – штат як національно-адміністративна одиниця не сприймалася впливовими колами австрійських німців, угорців, поляків, чехів, які твердо виступали за неподільність своїх територій [5, S. 396, 413].

Література:

1. Невлер В. Е. Мадзини и «Молодая Европа». Вопросы истории. 1972. № 4. С.62-77.
2. Чубарьян А. О. Европейская идея в истории. Проблемы войны и мира. Москва : Международные отношения, 1987. 352 с.
3. Popovici Aurel. Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich. Politische Studien zur Lösung der nationalen Fragen und staatsrechtlichen Krisen in Österreich-Ungarn. Leipzig : В. Elischer nachfolger. Leipzig : В. Elischer nachfolger. 1906. P. 427.
4. Айрапетов А. Г. Австро-Венгрия: взгляд историков на реалии многонационального государства. Вестник Тамбовского университета. Серия : Гуманитарные науки. 1996. Вып. 3-4, С. 29-30.
5. Bibi V. Der Zerfall Österreichs. Wien, 1924.

Попсуєнко Л. О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Капустіна Н.Б.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри філософії
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КОМУНІКАТИВНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА : АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ІДЕЙ

Комунікативна філософія базується на понятті комунікації. Комунікація пов'язана як з пізнанням, так і зі ставленням до пізнаного, а також і з дією відповідно до отриманого знання. Тому соціальна комунікація включає в себе інформаційний (раціональний), емоційно-ціннісний (ірраціональний) і праксеологічний